

BUDDHISM

Buddhadiri ndu gburugburu oge site na 563 ruo 483 BC. A muru ya na Kapilavastu, India. Nke a di ugbo a na mpaghara obodo Nepal. A kuziiri Buddha ka o buru dike na onye ochichi. O luru di na nwata ma sonye na ndu ulo ikpe. Buddha huru na idi adi nke uwa a na-enweghi nchekasi na enweghi mmasi. O nwere mmasi n'isi n'itughari uche. O malitere ikpaghari na-achọ ihe omuma.

Mgbe o na-awaghari na Northern India, o buru uzọ nyochaa okpukpe Hindu wee soro ndi nkuzi Brahman nweta ntuziaka. Okpukpe Hindu nwere mmega ahụ siri ike nke ukwu n'oru okpukperechi yana ikike ime mmuo nke uwa. Buddha, onye aha ezinulo ya bu Gautama, huru na usoro ihe nkedo Hindu na-asọ oyi, na uzọ ndu ndu nke enweghi isi bu ihe efu. Ihe dika 526 BC n'ebe bu ugbo a Buddha Gaye na steeti Bihar, o noduru ala n'okpuru osisi wee nweta nnukwu nghota o chorọ. Ihe omuma a kpughere uzọ nzoputa site n'ahuru. Aha Buddha putara 'Onye nwere nghota.' Aha ya bu Siddhartha Gautama Buddha.

N'oge na-adighi anya ka e mesiri, o kwusara ozi oma a ka na-ehekwa taa, bu nke nwere otutu akuku nke okpukpe Buda.

Omenala kwuru na n'afọ 533 o huru otu nwoke na-aria oria, na agadi nwoke na otu nwoke nwuru anwu. Na mberede, o choputara ma ghota nke oma na nhujuanya bu ihe a na-ahukari nke ihe a kporo mmadu. O kpebiri ibi ndu di ka onye na-ariọ aririọ na-etinye onwe ya nani n'ime ndu okpukpe, ibi ndu di juu na nke di juu, na-ahapu aku na uba, ezinulo, na ike n'ichọ eziokwu. Ebe o no n'ebe di anya site n'ala Izrel, o ma ghi ga ma ihe Chineke na-eme iji chekwa mkp[r] Abraham, ebe] b[la site na nd[ah[ar[wooro ij[Chineke,] gagh[ama na eziokwu ah[nke na-eduba na nd[n'ebe Chineke no; mana o na-adi mma mgbe niile ichọ eziokwu. Mkpebi ya igbanwe ndu ya bu ndi Buddha maara di ka Great Renunciation.

O kpokotara ndi na-eso uzọ wee gaa na ndagwurugwu Ganges River na-akuzi ozizi ya, na-achikota otutu ndi na-eso uzọ. O meziri obodo ndi monk na-anabata onye o bu, na agbanyeghi agburu. O laghachiri n'obodo ya ruo nwa oge ma ka o no ebe ahụ, tughariri nna ya, nwunye ya, na ndi ezinulo ya ndi ozọ n'okpukpe ya. O ji ihe di ka afọ 45 mee ka ndi mmadu gbanwee ozizi ya. O malitere okpukpe oheru n'oge a. Ozizi ya emetutala otutu mmadu ihe foro nke nta ka o buru afọ 2500. O nwuru mgbe o di afọ 80. Akuko niile di ndu nke ndu ya bu ndi na-eso uzọ ya dere otutu afọ mgbe o nwusiri.

Ozizi ya megide ichọ odjmma onwe onye nani, usoro ihe nkedo, na imebiga ihe okè nke ime mmuo na ime mmuo metutakwara okpukpe Hindu.

Okpukpe Buddhbu otu monastic n'ime omenala Brahman nke okpukpe Hindu. O weputara uzo nke aka ya ngwa ngwa. Iju akuku di iriba ama nke nka ihe omuma Hindu, ikike nke okwa nchụ-aja ya, na akwukwo nsọ Vedic, ebe i na-agonahu na uru ime mmuo mmadu na-adabere na okwa omumu ya.

Okpukpe Buddha di iriba ama na Asia, site na India n'ebe owuwa anyanwu ruo Burma.

Eziokwu anọ di mma bu isi ihe mmuta Buddha:

1. Ndu na-ata ahuru, idi adi mmadu na-egbu mgbu site n'omumu ruo onwu. O nweghi ahụ iru ala na onwu di ka ndu bu okirikiri. Na-eduga n'imughachi.
2. A na-akpata nhujuanya site na amaghi odidi nke eziokwu na ntinye na ijide ndu.
3. Enwere ike ikwusi nhujuanya site na imeri amaghi ihe na ntinye.
4. Enwere uzọ okpukpu asato iji gbochie nhujuanya nke nwere echiche ziri ezi, ebumnuche, okwu, omume, ibi ndu, mbọ, ezi uche na ntule echiche ziri ezi. Asato ndi a di n'udi ato na-etolite okwukwe Buddhist; Omume oma, amamihe na itinye uche.

Buddha kuziri igonari mkpuru obi na-adigide adigide. A na-akowa idi adi di ka enweghi mkpuru obi, o nweghi ihe na-adigide adigide, kama na nhujuanya. O kuziri nkuzi nke ndabere dabere. Amaghi ihe na ndu gara aga na-emeputa ochicho maka uche na mmetuta nke iduga aguu na irapara na idi adi. Onodu a na-ebute usoro nke igho ozo na usoro omumu oheru, ika nka, onwu, na njiko di n'etiti otu ndu na nke ozo, na iyi nke idi adi. Idi adi oheru ndi a abughi ndu na-adigide adigide, kama o bu ngafe nke mkpuru obi site n'otu ndu gaa na nke ozo.

Ihe jikoro ya na nkwenye a nke ndu emeghariri bu nkuzi 'Karma'. Karma nwere nsonaazu ukuru omume nke mmadu mere. Enwere ikpe ziri ezi zuru uwa onu na a na-akwughachi ugwo oru oma na omume ojoo na-ata ahuhu n'omume na-eduga n'imughachi. Usoro karmic a na-aru oru site na iwu omume karja ikpe Chineke. Karma ahu kpebiri udi gi, ima mma, ogologo ndu gi, akunuba, ogugu isi, na okwa mmekorita gi. Di ka Buddha si kwuo, karma nke udi di iche iche nwere ike iduga n'imughachi gi dika mmadu, mmuo, anumanu, ma o bu obuna ekwensu ma o bu chi Hindu.

Okpukpe Buddha anaghi ekenye chi di iche iche ihe puru iche dika ha no n'otu usoro ahu di ka ihe ndi ozo e kere eke. O bu ezie na ha bu chi ha na-ebi n'eluigwe n'ogologo na onodu di utu. Obuna chi di n'okpuru onwu na ilo uwa nke ufodu ndi ozo, ma eleghi anya onodu di ala. Chi anaghi achikwara aka mmadu, o bughikwa ha kere ya. Ufon ifonke ndiwa uwa mmeh akam nno mmu. A ga-ahoro idi adi mmadu, ebe o bu naani mmadu nwere ike nweta nghota.

Ihe mgbaru oso kasinu na okirikiri Buddha bu ka a tohapuru ya na nhujuanya di n'ime ya. Iji mezuu nke a ka a na-akpo Nirvana. Nirvana bu onodu nghota ebe anyaukwu, ikposi, na amaghi ihe na-apu. Nke a agaghi abu onodu nke ikpochapu kpam kpam kama o bu onodu a na-apughi ikowa akowa.

Ka oge na-aga, enweela mgbanwe na nkewa nke okpukpe Buddha. Zen na ala di ocha bu ihe kachasi mkpa nke Zen ndi a bu nke e meputara na China na mgbe e mesiri na Japan. Zen na-akwado omume ntughari uche di ka uzọ na mberede, nghota nke odidi Buddha di n'ime gi. Zen bu onye monk India aha ya bu Bodhidharma bu onye gara China n'afọ 520 AD toro ntala Zen. Zen na-ekwusi ike omume na nghota onwe onye karja omumu nke nkuzi ma o bu akwukwo nsu.

Ala di ocha na-emesi okwukwe na ntinye aka na Buddha nke ihè na-enweghi ngwucha. Nke a bu uzọ a ga-esi amughachi na paradais ebighi ebi nke a maara di ka Ala Ocha.

E nwekwara okpukpe Buddha Japan aha ya bu Nichiren. Site na nari afọ nke 13 AD, iru otu a kwenyere na Lotus Sutra nwere ihe bu isi nke nkuzi Buddhist. Site n'ikwughachi usoro "Homage to the Lotus Sutra" onye na-efe ofufe nwere ike nweta nghota.

Ofufe na okpukpe Buddha bu onye o buka kama ibu ogbako. Ngosiputa nke okwukwe bu igughari ebe mgbaba ato ahu. "/ gbaba na Buddha, ana m agbaba na dharma (ozizi), ana m agbaba na Sangra." Sangra bu obodo monastic nke iwu di iche iche. Ufodu na-asopuru Buddha site n'igughari gburugburu ihe owuwu di nsu yiri dome na-ebu okooko osisi na ihe nsure oku na-esi isi utu. Nye ufodu ndi, ihe oyiyi na ebe ichuaja nke ulu nsu bu ebe a na-elekwasi anya n'ofufe. Ekpere na ibu abu bu ihe a na-emekari nke nraranye di ka aja nke mkpuru osisi, okooko osisi, na ihe nsure oku na-esi isi utu.

Okpukpe Buddha nwere ikike ime mgbanwe na onodu na omenala na-agbanwe agbanwe, mana o na-emegidekwa ihu ihe onwunwe n'anya mgbe niile.

Okpukpe Buddha o di mma ka okpukpe Hindu? Okpukpe Buddha o di mma ka okpukpe ndi ljipt oge ochie ma o bu ndi Kaldia? Otu okpukpe o ka nke ozo? Okpukpe Buddha o na-ejikota na mmalite anyi? O ditula mgbe anyi malitere ma o bu imegari ihe adila mgbe ebighi ebi? O na-enye mgbaghara mmehie, ka o na-eme ka ahuru

ya ala? Okpukpe Buddha ọ na-ekwe nkwa ndụ ebighi ebi na Chineke nke okike, ma ọ bụ naanị ịdị adị nwa oge na ụfọdụ chi.

Ọ ga-abụ onye nke Buddha ma ọ bụ Hindu kwenye na-achọta onwe ha dị ka mmadụ ugbo a, na-ebi ndụ n'oge Ndi Kraịst, nwee ike ịtụkwasị Jizọs Kraịst ahụ ahụhụ maka ihe a kpọrọ mmadụ, gabiga ahụhụ ha onwe ha; rube isi n'ụkpụrụ nke ọgbụgba ndụ ọhụrụ n'ime Kraịst, ma nwee olile anya nke ndụ ebighi ebi n'ebe Chineke nọ, dika Ndi Kraịst na-eme? Nke a ọ ga-akwụsị usoro ịmụ nwa? Nkwenye a na Kraịst ọ ga-akwụsị usoro ịdị adị nke Buddha kweere na ya, na nke ndị Hindu na-akwụzi?

ZEN BUDDHISM

Zen bụ ụzọ ndị China si emezu ebumnuche Buddhist nke ịhụ ụwa dika ọ dị, na omume, ma ọ bụ ọnọdụ nke nsuhọ nke na-aghọtaghi echiche ma ọ bụ mmetụta, ebe echiche na-ahapụ enweghi akara. A na-akpọ àgwà a 'enweghi uche'. Zen na-amụ ya na ntughari uche, ebe ha na-ahụ naanị n'enweghi nkowa echiche, ihe ọ bụla nwere ike ime.

Zen abughi okpukpe ma ọ bụ nkà ihe omuma di n'echiche mbu. O nwere obere nkuzi ma ọ nweghi ememe. Ọ bụ usoro ịdọ aka ná ntị nke uche.

Zen ma ọ bụ Ch'an bụ ụlọ akwụkwọ Buddhist tolitere na China na emesja na Japan site na ijikota ụdị Buddha Mahayana sitere na India na nkà ihe omuma China nke Taoism. Zen na Ch'an n'otu n'otu bụ ụzọ ndị Japan na ndị China, nke na-akwawpụta ọnọdụ uche nke dabara na ntughari uche ma ọ bụ ntughari uche. Nke a bụ ọnọdụ nke mmụọ nke Buddha, onye uche ya nwere onwe ya pụọ na echiche na ihe di iche iche nke onwe ya na ihe ndi ozọ di adi. Okpukpe Buddha na-ekwu na ihe di iche iche di naanị n'ihe gbasara otu onye ozọ. Nke bu eziokwu bu na ụwa 'di nnọọ ka ọ di' ma e wezuga echiche ọ bụla kpomkwem banyere ya.

Onye monk India Bodhidharma webatara Zen na China. Zen enweela mmetụta siri ike na nka na nka na mba ndi di n'Ebe Ọwụwa Anyanwụ Ụwa n'ihi na echiche ya jikotara ya na omume karja echiche yana n'ohuru nke okike kama ikowa nkowa. Ihe osise ojii nke China n'oge usoro egwu egwu (960-1279) ghorọ otu n'ime okwu nka kacha mma nke ụlọ akwụkwọ Zen. A na-amụ Zen n'ime obodo ndi monk nke a na-anabata umu akwukwo maka obere oge. Ebe obibi ndi monk Zen bu ụlọ akwukwo ozuzu na-ejikota ntughari uche na oru aka, yana nlebara anya puru iche na nka na nka.

Ndi Japan gururu akwukwo na China wetara otu isi abuo nke Zen na Japan. Onye monk okpukpe Buda, Eisai webatara Rinzai Zen na 1191. Dogen onye monk Buddha webatara Soto Zen na 1227. Nzuko abuo nke Zen nogidere na-eto eto na Japan. N'okpuru mmetuta nke Zen, ndi Japan wetara nka nke teas emume inu mmanya iji mee ka ọ di mma ma meputa udi uri puru iche, udi nkenke nke a na-akpo Haiku.

Mgbe Agha Ụwa nke Abuo gasiri na iweghara Japan, mmasi malitere na Europe na United States na Zen, karisia n'etiti ndi na-ese ihe, ndi oka ihe omuma, na ndi oka n'akparamagwa mmadu.

Okpukpe Zen ọ di mma ka Buddha? Okpukpe Zen ọ bu nkwalite karja okpukpe Buddha? Okpukpe Zen ọ na-ejikota na mmalite anyi? Ọ na-enye mgbaghara mmehie megide Chineke, Onye kere anyi? Okpukpe Zen ọ na-enye Chineke nkwa nke ndu ebighi ebi ma ọ bu jikoo anyi na nkwa nke Onye nzoputa di ka okpukpe ndi Juu na nke Ndi Kraịst na-eme? Okpukpe a ọ ka nke ọ bula ozọ?